

Nicolae VASILE

Analiza sistemică și constructală a existențialismului român

Principiul constructal: Oricât de mult a evoluat cunoașterea umană, suntem adesea surprinși de înțelegerea unor fenomene, care se desfășoară cu participarea omului, prin asimilarea acestora cu diverse întâmplări din natură. Savantul român Adrian BEJAN ¹ a observat că fenomenele naturale, din cele mai diverse domenii, urmează o evoluție conform unui principiu, denumit de acesta **principiul constructal**, care, în linii generale, constă în următoarele: *“Pentru ca un sistem de curgere de dimensiuni finite să persiste în timp (să supraviețuiască), configurația sa trebuie să se schimbe în timp astfel încât să permită un acces din ce în ce mai ușor curenților săi (fluid, energie, masă etc.).”* ²

Este vorba de adaptarea unor sisteme naturale pentru a supraviețui, prin schimbări structurale și funcționale. Acestea se “autoproiectează” pentru a fi viabile. Diversele fluide, precum, energie, masă, informații, spirit, entități care ne poartă de la științele tehnice, analizate detaliat de Adrian BEJAN ³, la cele umaniste, pe care le propunem spre analiză.

Teoria constructală oferă o mare varietate de astfel de “autoproiectabilități” în sisteme tehnice, biologice, informatice, sociale etc. Un atribut al unui astfel de sistem este vascularizarea, care se autodezvoltă în sensul reducerii rezistenței la curgere a fluidului din sistem. **Fluidul esențial, cel care caracterizează sistemul, nu trebuie să “bălțească” ci să curgă!**

Un semnificativ exemplu este acela de formare a deltelor la vărsarea unui fluviu în mare. Fluidul care curge, în acest caz, este apa, care pe de o parte are tendința de curgere prin cădere liberă, cauzată de diferența de nivel, care, la contactul cu marea, este contracarată de curenții marini în sens opus. Această opoziție conduce la crearea de bariere formate din aluviunile care sunt aduse de fluviu și care se depun în zona de interferență a celor două tipuri de curenți. Barierele astfel create blochează vărsarea fluviului în mare, se crează un baraj natural, care, având în vedere că apa tot continuă să vină, în final se formează brațe laterale prin care, prin ocolire, să se asigure continuarea curgerii. Pe fiecare braț se formează, în același mod, alte brațe de ordinul 2 și tot așa până se formează o deltă.

La un sistem viu lucrurile se întâmplă în mod similar. Astfel, într-un excepțional efort de autoprotejere, la legăturile arterelor și venelor cu inima se autoformează ramificații ale acestora prin care se preia din fluxul principal de sânge, atunci când apare un blocaj. Deci la confluența vaselor cu inima se formează, odată cu înaintarea în vârstă, adevărate “delte”, care, la aceleași organisme, în perioada de tinerețe, nu existau.

¹ Adrian BEJAN: Licențiat, masterat, doctorat la MIT, profesor la Duke University, SUA.

² Adrian BEJAN, J. Peder ZANE: *Design în natură. Cum guvernează legea constructală evoluția în biologie, fizică, tehnologie și organizarea socială.* Editura AGIR, București, 2013.

³ Adrian BEJAN, Sylvie LORENTE: *Teoria constructală,* Editura AGIR, București, 2011.

În același mod se crează structuri arborescente în rețeaua de pârauri, râuri, fluvii, în rețeaua de străzi și bulevarde a localităților, în rețeaua de drumuri, șosele, autostrăzi, în rețelele informatice, în rețelele bancare, rețeaua nervilor din sistemul nervos, rețelele de apă, gaze, energie electrică, energie termică etc.

În cazul științelor umaniste nu s-au făcut, încă, analize cantitative concrete. Calitativ, însă, sunt multe fenomene umaniste, filozofice, sociologice, istorice etc., care urmează același mod de evoluție.

Sistemul constructal la nivel de individ

Individul, caracterizat prin prisma țințelor pe care și le propune și modul cum reușește să le și atingă, se poate încadra în mai multe categorii. Astfel, omul poate fi exponențial sau ciclic. Cel exponențial evoluează, dintr-o singură direcție, de jos în sus, spre o țință ideală, pe care, teoretic, o poate atinge doar la infinit. Cel ciclic atinge de mai multe ori una sau mai multe țințe reale, din ambele direcții, dar are trei tipuri de evoluție, pe termen lung, și anume convergent, oscilant permanent sau divergent.

Din punctul de vedere al raportării la divinitate, omul poate fi euclidian sau neeuclidian, după cum atingerea divinului o realizează doar la sfârșitul vieții, "când îl ia Domnul la El", sau de mai multe ori pe parcursul acesteia, adică sunt oameni care mor de mai multe ori. În al doilea caz este vorba de marii creatori, marile trăiri etc.⁴

O direcție neeuclidiană, aleasă ca țință sistemică de către un om, este aceea pentru a cărei atingere și-ar sacrifica, la nevoie, chiar viața. Oricare din tipologiile umane descrise sistemic mai sus are, din punct de vedere constructal, o dezvoltare arborescentă, în sensul că arborele vieții sale acumulează din mai multe părți, experiențe de tot felul, venite din direcții diferite (ramuri) care se adună într-un trunchi comun. Și spiritul poate fi asimilat cu un fluid esențial în sensul constructal. Și spiritul individului poate curge sau poate bălți. Cazul de dorit este varianta curgătoare, care să-l conecteze la sisteme arborescente din ce în ce mai ample și care să-i ofere permanente oportunități de creștere, dându-i un continuu sentiment de împlinire. În cazul bălțirii, experiențele sale, chiar dacă au o structură arborescentă internă, nu se leagă mai departe la nimic, creîndu-i un sentiment de blocaj, de spațiu închis. În acel moment omul caută ieșiri individuale exponențiale, spre țințe ideale (extremisme religioase sau politico-sociale), care uneori pot să-i ofere și satisfacții, sau degenerează. În ambele situații, curgătoare sau necurgătoare, trebuie ca fluidul esențial, spiritual în acest caz, să se închidă, să devină ciclic, doar că în primul caz se face la nivelul unui trunchi mare, al unui

⁴ Nicolae VASILE: *Aplicarea teoriei sistemelor la dezvoltarea descrierii tipologiei umane din domeniul creației. Simpozion Interdisciplinar, Constanța, 20 Martie 2015, Buletinul AGIR, Nr. 1, 2015.* https://www.researchgate.net/publication/273694228_APLICAREA_TEORIEI_SISTEMELOR_LA_DEZVOLTAREA_DESCRIERII_TIPOLOGIEI_UMANE_DIN_DOMENIUL_CREAIEI

sistem general, iar în al doilea, închiderea ciclului se face la nivel individual, cu eforturi mult mai mari.

Aceste două variante modelează, prin prisma teoriei constructale, ori abordarea tradițională de existență a individului, și anume înscrierea lui pe o linie de tip gregarist, mai comodă și cu rezultate tangibile în timpul vieții, ori alta, de tip elitist, mai dificilă, de cele mai multe ori fără rezultate imediată, uneori cu recunoaștere și rezultate postume.

Sistemul constructal la nivel de colectivitate

Colectivitatea poate fi frână sau mijloc de transport pentru individ. În colectivitate există indivizi care pot merge, singuri, mai repede decât colectivitatea, elitele, dar și dintre aceia care merg mai încet, masele. Din păcate, varianta a doua reprezintă majoritatea cazurilor.

Într-o democrație, decizia este a colectivității. Dacă decizia acesteia este ca masele să permită elitelor să-și vadă de drumul lor, făcând efortul de a-le urma, atunci rezultatul este ca această colectivitate să se cupleze la structura arborescentă de nivelul superior, crescând competitivitatea acesteia. Această soluție pune presiune pe mase de a face eforturi suplimentare. Aceasta este varianta constructală de îmbunătățire a curgerii și de creștere a viabilității sistemului. Dacă decizia colectivității este aceea de a trage elitele înapoi, la viteza maselor, atunci eforturile maselor scad, dar și competitivitatea scade. În toate țările dezvoltate economic a existat, la un moment dat istoric, o turnură spre prima variantă.

Referitor la România, atât un studiu, despre poporul român, comandat de o agenție guvernamentală din SUA, în preajma intrării acestora în cel de al doilea război mondial, în 1942, cât și o lucrare a lui Constantin Noica ⁵, ajung la aceeași concluzie, și anume că românii se încadrează în varianta a doua de relație dintre elite și mase. Și atenție, aceste studii au fost făcute înaintea perioadei comuniste. În această situație, din punct de vedere constructal, pericolul, pentru colectivitate, este de băltire, deci de scădere a curgerii spirituale, iar pentru elite, există pericolul de deznaționalizare. Indivizii, din cadrul elitelor, se pot ralia la o altă structură arborescentă de nivel superior, exterioară, pentru a se realiza din punct de vedere personal, dar nu vor produce efecte notabile asupra poporului român. Acest fenomen s-a manifestat aproape în toată istoria țării. În cele mai multe cazuri, personalitățile de origine rămână au produs efecte pentru alte state. Situația convenabilă, atât pentru individ cât și pentru poporul român, ar fi ca structurile arborescente ale personalităților românești, ale statelor gazdă ale acestora și ale statului român să se întrepătrundă și toate rezultatele să fie valorificate într-un sistem comun. Structurile NATO și Uniunea Europeană, din care România face parte, ar putea reprezenta o oportunitate în acest sens.

⁵ Constantin Noica: *Pagini despre sufletul românesc*, 1944.

Studii de caz pentru diverse personalități române

Dezideratul unei personalități, din punctul de vedere sistemic, ar fi acela prin care aceasta să aibă cât mai multe cazuri de exponențialități neeuclidiene, iar, din punctul de vedere constructal, de cuplarea rezultatelor la structuri arborescente naționale și internaționale cât mai ample, pentru asigurarea unei curgeri spirituale durabile. O astfel de gândire ne ușurează definirea unor idealuri, precum unirea tuturor indivizilor de aceeași origine și racordarea acestora la structuri spirituale internaționale.

Astfel, un gen de personalitate ar fi acela din domeniul luptei pentru unire, ca țintă sistemică. Mihai Viteazul, Alexandru Ioan Cuza, domnitori care, deși au domnit perioade relativ scurte, au marcat ireversibil istoria națională. Aceștia au făcut eforturi și pentru conectarea țării la structuri internaționale de recunoaștere și cooperare, înscriindu-se total pe tipul de personalitate descris mai sus și din punct de vedere constructal.

Există o serie de personalități culturale de excepție care au îndeplinit fie unul, fie altul, din cele două criterii, dar nu pe ambele. Astfel, Mihai Eminescu, cu trei exponențialități majore și foarte clar definite sistemic, poezia, iubirea și dragostea de țară, a contribuit foarte mult la unirea spirituală a românilor de pretutindeni, fiind poate cel mai important liant al spiritului românesc, conducând la dezvoltarea fără precedent a acestuia, dar a contribuit destul de puțin la internaționalizare sa. Deci, rolul său sistemic este major, dar cel constructal poate fi considerat minor.

Alte personalități majore, precum Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugen Ionesco, Constantin Brâncuși etc. au avut o poziținare inversă din punctul de vedere al contribuțiilor sistemice și constructale, excelând în internaționalizarea spiritului român mai mult decât în unirea românilor.

Studiu de caz pentru poporul român

Din punct de vedere sistemic, poporul român trebuie să aibă ținte, pe care trebuie să știe și să poată să le atingă, iar din punct de vedere constructal, trebuie să aibă conexiuni, prin care trebuie să știe și să poată curge spiritual, în rețele internaționale spirituale cât mai ample.

Ținta principală a poporului român a fost apartenența spirituală, economică și militară la Europa vestică, țintă la care prima dată s-a raliat forțat, acum circa două mii de ani, în urma războielor daco-romane, iar ultima dată a fost atinsă prin voință, după 1989, în urma aderării la NATO și UE. Perturbații de la această țintă au fost destule în istorie, și acestea au apărut prin presiunile venite din partea diverselor popoare migratoare sau prin atacurile venite de la imperii vecine puternice precum cel otoman și rus.

Din punct de vedere constructal, cel mai mare pericol a fost acela de "băltire" spirituală și economică, exemplul cel mai negativ fiind acela din perioada comunistă. În perioada respectivă s-a încercat o rupere spirituală a românilor din țară, între ei, a românilor din țară față de cei din străinătate, precum și a poporului

român de alte popoare. Din punct de vedere economic, s-a încercat o politică autarhică, total anticonstructală, care de fapt a condus la slăbirea sistemului și în final la falimentarea acestuia.

În prezent, sunt îndeplinite, în bună parte, condițiile legale, sistemice și constructale, pentru o bună și eficientă funcționalitate, dar în fapt situația este departe de a fi satisfăcătoare. Aderarea la Uniunea Europeană a presupus inclusiv un dosar prin care se stabilesc garantarea liberei circulații a persoanelor, fondurilor și mărfurilor, care ar fi trebuit să rezolve multe din problemele sistemice și constructale. Sunt însă, încă, multe divergențe între românii din interior, între românii din interior și cei din străinătate, între români și celelalte naționalități interne, între români și străinii din alte țări, între tineri și bătrâni etc , care nu pot fi soluționate decât pe calea negocierii, prin dialog ⁶.

Din punct de vedere sistemic se constată exagerări în alegerea unor ținte, neconcordanțe cu resursele existente, dar și erori de funcționalitate a sistemelor interne, precum nerăbdare, lăcomie, corupție și neglijență ⁷.

Din punct de vedere constructal, curgerea liberă se face preponderent din interior spre exterior, pentru persoane și în sens invers, pentru materii prime și materiale, conducând la scăderea populației, respectiv, la descreșterea potențialului economic al țării.

⁶http://www.poezie.ro/index.php/prose/14060256/Diaspora_%C5%9Fi_tinerii_au_v%C4%83rsat_acvariul_%C3%AEn_ocean!

⁷https://www.researchgate.net/publication/274009653_Nicolae_VASILE_Analiza_sistemic_a_erorilor_vieii._Techno_Market_Nr._48_Februarie-Martie_2015